

В.І. Фуркало

канд. філос. наук, доцент,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

В.С. Фуркало

канд. філос. наук, доцент
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,

ДУХОВНИЙ ПРОСТІР ІНДИВІДА

Ніхто не буде ставити під сумнів важливість теми духовності для українського суспільства і його індивідів. Нам необхідно з'ясувати, що таке духовність, що таке українська духовність, з яких структурних елементів складається духовний простір індивіда.

Питання духовності вивчається богословами, філософами, психологами. Насамперед з'ясуємо, що розуміють під духовністю богослови. Одні автори вказують, що духовність – це утвердження людського буття у Богові (арх. Платон (Ігумнов)), інші – що це страх Божий, совість і прагнення Бога (Ф.Затворник), треті – що це прояв розуму, свободи, творчості, краси (В.Лега), четверті – що це дія Святого Духа в людині (митр. Ієрофей) (Влахос) та ін. Спільним для цих різних описів є те, що джерело духовності вбачають у Богові, у божому одкровенні.

У психології ми зустрічаємо наступні тлумачення духовності:

1) духовність людини пов'язують з активним засвоєнням загальнолюдських цінностей, з предметним духу в сфері науки, мистецтва (В. Пономаренко, Слободчиков В., Братусь Б.); 2) духовність є особливим духовним станом, переживанням і заглибленням в духовні цінності (Т.Флоренська, В. Фаранкл, К. Юнг); 3) духовність є самореалізацією особистості в умовах свободи (Г. Балл, К. Ясперс).

До проблеми духовності зверталися такі філософи, як: Платон, Арістотель, Юркевич, Скворода, Шопенгауер, Бубер, Фромм, Кримський, Филипович, Хмара, Маланюк, Донцов, Мірчук та інші.

Що розуміють під духовністю у філософії? До сфери духовності належать: форми суспільної свідомості (філософія, наука, мораль, право); цінності, норми; вірування; знання; ідеали; цілі; ментальність; історична пам'ять; світ душі (розум, воля, почуття).

Ми зосередимо увагу лише на одній формі існування духу, а саме на мові.

Поняття духовності пов'язане зі словом дух. Що таке дух? У великому тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо сім тлумачень даного поняття. Для нас важливою є дефініція духу як психічних здібностей, мислення, свідомості. В онтології К. Поппера ми бачимо, що дух належить до окремого світу. Є три світи: 1) світ фізичний; 2) духовний світ, світ станів духу, або ментальних станів; 3) світ ідей, можливих предметів думки, світ аргументів і проблем.

У О. Лосєва ми читаємо: «...дух – сукупність і зосередження всіх функцій свідомості, що виникає як відображення дійсності й сконцентрований в одній індивідуальності як знаряддя свідомої орієнтації в оточуючій дійсності для впливу на неї і в кінцевому рахунку для її перетворення» (3, С. 82).

У філософії Гегеля дух піднято на рівень Абсолютного духу. Також ми пам'ятаємо слова О.С.Пушкіна: «Там руський дух, там Руссю пахне». А де ж український дух? Що таке український дух?

Український поет і критик Є. Маланюк у пошуку українського духу звертається до творчості М. Гоголя і Т. Шевченка. Він зазначає, що вони у період бездержавності були «дороговказами і акумуляторами національного духу». Твори М. Гоголя написані російською мовою з використанням українізмів і українського синтаксису. Мова твору є чимось зовнішнім у порівнянні з духом. Але той дух був чужим, ворожим Росії. Це розуміли В. Розанов, К. Леонтьєв, С. Аксаков та інші. У творах Т.Шевченка ми бачимо синтез тіла, духу і душі української людини. Як пише Є. Маланюк, «Шевченко зцілив, скомасував і – духом Нації натхнувши – віродив і утвердив Українську Людину» (2, С. 80).

У творах Шевченка також відображений дух козаччини.

У своїй книзі «Дух нашої давнини» Д. Донцов з'ясовує причини наших поразок у боротьбі за побудову власної незалежної держави. Однією із причин була відсутність провідної касты з її особливим духом. Якщо провідна каста наділена особливим духом, то може надати форму життю, бути формотворцем. Без духа геніальних задумів, сміливих формуючих ідей, героїчних рішень, незнищенної енергії не можна вибороти власну державу. Державотворці є особливими людьми. «Це – фанатики, аскети, подвижники на кшталт Мономаха, Лойоли, Валенштайна, Вільгельма Оранського, Дмитра Вишневецького, Богуна, Вишенського, що є у вічній тривозі, в напруженні всіх сил духа і серця, байдужі на свої тілесні потреби»

(1, С.143). Для душ формотворців характерні три прикмети: 1) шляхетний порив; 2) наявність концепції, плану формотворення; 3) сила.

Ми бачимо, що дух окремої людини є визначальним у прийнятті рішень.

Зі світського погляду, дух не існує сам по собі, а має носіїв, індивідів. Індивід намагається осмислити зовнішній світ, виробити орієнтири для свого руху вперед, визначити критерії оцінювання світу, а також звертається до свого внутрішнього світу. Таким чином вибудовується величезний простір духу, що містить ідеальне існування духа і його опредметнене втілення. Духовний простір індивіда – система світоглядно-ідеологічної орієнтації та діяльності по відношенню до інших індивідів та їх культури. І перше місце в цьому просторі належить мові, яка проявляється в авторському (індивідуальному) стилі. Згадаємо Хайдеггера про те, що мова є оселею буття. Українська мова є житлом для українського буття, українського духу. Мова є джерелом особливої енергетики. Пригадаємо слова Т.Шевченка:

Ну, що б, здавалося, слова..
Слова та голос – більш нічого,
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!

Без української мови, без усвідомлення належності до української нації не можна сформувавши український дух.

Якщо мова є генетичним кодом національної культури (Д. Овсянников-Куликовський), то втрата або відмова від такого коду веде націю до рабства, підлеглості, переродження. Тоді і з'являються «хохли» і «малороси». Питання розвитку української мови є особливо важливим після прийняття закону про регіональні мови в Україні. На практиці це вже привело до того, що крім російської на статус регіональної претендують румунська, молдавська, угорська, болгарська та інші. Отже, українська мова перестає бути консолідуючим фактором для громадян України. Також це послаблює позицію України як держави. Ми знаємо, що мова є найважливішим фактором самотворення держави, формування політичної нації і свідомості. Матеріалізація мови відбувається на радіо, телебаченні, в театрі, художній літературі тощо. Не можна ствердно сказати, що наш уряд переймається питанням популяризації української книги. Якщо на друк українських книг виділяли у 2008-му році – 235,9 млн. грн., 2009-му році – 251, 5 млн. грн.,

2010-му році – 264,9 млн. грн., то у 2011р. уряд відхилив програму популяризації української книги.

При захисті української мови нам необхідно враховувати досвід Ізраїлю, Франції, Росії. При побудові держави Ізраїль євреї зрозуміли, що ні ідиш, ладино, російська, англійська не можуть бути фактором державотворення. До життя було повернуто «мертвий іврит». 1920-го року була створена Академія гебрейської мови «іврит». Результатом роботи Академії стали тисячі нових слів, десятки тисяч словотвірних похідних, понад сто тисяч технічних термінів, яких в архаїчному івриті не існувало. Бернард Спольський у статті «Ціна мовної уніфікації: відновлення івritу» вказує, на його думку, на небажані наслідки запровадження одномовності. Це привело до того, що був втрачений спектр таких мов, як арабська, німецька, французька, фарсі, польська, італійська, іспанська, російська. Так, про це можуть шкодувати євреї уже після того, як була побудована держава Ізраїль. На сьогодні в Ізраїлі дві офіційні мови – іврит та арабська. Арабська вивчається у школах як іноземна. Втім, реальні статуси арабської та івritу не рівні. Домінуючим залишається іврит. У Франції державною мовою є французька. Вона є обов'язковою для всіх офіційних, комерційних, рекламних, наукових документів, оголошень, інструкцій, настанов, повідомлень. Радіо, телебачення, кіно послуговуються лише державною мовою. За порушення мовного закону накладають штраф до дев'яти тисяч доларів або ув'язнюють до шести місяців.

Державною мовою у Російській Федерації є російська. Суб'єкти РФ можуть додатково встановлювати свої державні мови за умови, що це не підриватиме домінування російської мови. Є цікавий факт. 2009 року ЮНЕСКО визнало 136 мов на території РФ такими, що перебувають під загрозою знищення.

Як засвідчує практика, державною мовою є мова найчисельнішого народу (етнічної групи) даної держави. За даними директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології Ганни Скрипник, 78,2 % населення України становлять етнічні українці. Ні в кого не має бути сумнівів, яка мова в Україні має бути державною. Пам'ятаймо, що мова – це один з найголовніших засобів самовираження особистості, знаряддя духовності, оскільки саме вона розкриває інтелектуальну та естетичну природу особистості, народу, нації.

Література

1. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич: Відродження, 1991. – 341 с.
2. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К.: Обереги, 1992. – 78 с.
3. Философская энциклопедия.– М.: Советская энциклопедия., 1962. – Т. 2. – 776 с.